

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֶׁת הַשָּׁבוּעַ תְּרוּמַה תְּשַׁפ"ה

רחל, לאה ודוד המלך, מה קרה? (חלק ה)
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

האחדות בעם ישראל, בהמשך לדברינו בשבועות האחרונים, מקבלת משמעות מיוחדת כשצאצאיהן של רחל ולאה, שתי האימהות, מנהיגים את העם בשותפות. כך בא הבייחד" ל ידי ביטוי למרות שיש חלוקי דעות. עקרון זה מקבל משמעות עמוקה דווקא בחתונה שנערכה בבית לחם כמתואר בכתוב: "יִתֵּן יְקֹקֶק אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתְךָ פְּרַחַל וּכְלָאָה אֲשֶׁר בְּנוֹ שְׁתֵּיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל" (ד, יא). אנשי בית לחם, צאצאי פרץ בן יהודה בן לאה מקדימים את רחל אמנו ללאה אימם ובכך מכריזים כי צריך את השותפות כדי להיות מונהגים נכון, השותפות היא תוצאה של ויתור.

נסיים (בשלב זה) את הדיון בסיכוי לאחדות, ונבחן את קורות הדור הבא - בימי שלמה בן דוד וירבעם בן נבט. ההוא אמינא שהאחדות והגאולה יגיעו לעולם באמצעות שני שליחים אלה, מופיעה בהצעתו המיוחדת של הקב"ה לירבעם בן נבט. "תפשו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו, ואמר לו: ... ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן" (סנהדרין קב ע"א). ההצעה לטייל בגן עדן משמעותה, הגאולה תבוא, ונחזור לימי גן עדן, כפי שהיה לפני חטא אדם הראשון. הצעה מסוג זה איננה נזכרת במקורות, ביחס לאף מנהיג. רבי חיים בן עטר ה"אור החיים הקדוש" לימדנו "ואמר המקובלים כי טיול זה היא הדרגת שעשוע שאין למעלה ממנו, אשרי אנוש יזכה לו" (ויקרא כו, ג). בגדו של ירבעם מכונה בכתוב שְׁלֵמָה חֲדָשָׁה (מלכים א' יא, כט), חז"ל (שם בסנהדרין) דרשו ביטוי זה כמחמאה חשובה ביותר לירבעם "מאי בשלמה חֲדָשָׁה? אמר רב נחמן: כשלמה חדשה, מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי. דבר אחר: שלמה חדשה - שחידשו דברים שלא שמעה און מעולם".

אם כך, אין לשער את התועלת הגדולה שהייתה עולה משיתוף הפעולה, מהביחד בין החכם מכל אדם - בנו של דוד המלך - צאצאו של יהודה, לבין ירבעם בן נבט - צאצאו של אפרים בן יוסף.

חובה עלינו לברר מדוע שיתוף פעולה זה לא הצליח, מה מנע מהסיכוי להתממש ובעצם הפך את הסיכוי לסיכון? בשלב הראשון, שלמה המלך זיהה את הפוטנציאל הטמון בירבעם הצעיר: "וְיִרְבְּעֵם בֶּן נֵבֶט אֶפְרָתִי ... וְהָאִישׁ יִרְבְּעֵם גְּבוּר חַיִל וַיְרָא שְׁלֵמָה אֶת הַנְּעַר כִּי עֵשָׂה מְלָאכָה הוּא וַיִּפְקֹד אֹתוֹ לְכָל סָבֵל בֵּית יוֹסֵף" (מלכים א' יא, כו-כח). תפקידו הבכיר של ירבעם כלל, כנראה, אחריות על מפעלי הבניה העצומים ועל גיוסם של שבטי יוסף לעבודה (סָבֵל). הארמון המפואר של בת פרעה היה אחד מהמבנים החשובים ביותר שנבנה בירושלים (הבנויה על התפר שבין בני לאה ובני רחל). הארמון נבנה במקום מיוחד כמודגש בכתוב: "אֵף בַּת פְּרָעָה עָלְתָה מְעִיר דָּוִד אֶל בֵּיתָהּ אֲשֶׁר בְּנָה לָהּ אִזְ בְּנֵה אֶת הַמְּלֹאָה" (מלכים א' ט, כד). פרויקט זה נמצא במקום השלישי ברשימת מפעלי הבניה של שלמה, מיד אחרי בית המקדש וביתו: "וְזֶה דָבָר הַמָּס אֲשֶׁר הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֵמָה לְבָנוֹת אֶת בֵּית יְקֹקֶק וְאֶת הַמְּלֹאָה... (שם, טו). ההחלטה על בנין ארמונה של בת פרעה, סמוך לכניסה לבית המקדש, וההשקעה העצומה בו, היא שהבעירה את חמתו של ירבעם בן נבט. הכתוב רומז לכך שהיה צדק בזעמו, וז"ל הכתוב: "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הָרִים יָד בְּמֶלֶךְ שְׁלֵמָה בְּנֵה אֶת הַמְּלֹאָה סָגְרָה אֶת פְּרִיץ עֵיר דָּוִד אֶבְיֹו" (מלכים א' יא, כז). הפסוק הועתק עם טעמי המקרא, כדי שנשים לב היכן הונחה האתנחתא, תחת המילה בְּמֶלֶךְ, תוך ניתוק שמו של שלמה מכינוי זה. כלומר, ירבעם אומנם חטא בהרמת יד במלך, אבל שלמה באמת לא כיוון לאמת, כשבנה במילוא את ארמונה של בת פרעה. גם לירבעם חלק בכישלון זה.

חז"ל סיכמו את ביקורתם על שלמה וירבעם ועל אי ההצלחה לאחד את עם ישראל - לאחד את בניה של רחל ולאה, תחת הנהגתם של השניים בדרך הבאה: "אמר רב יהודה אמר שמואל: בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים, ועלה בו שירטון, ועליו נבנה כרך גדול של רומי. במתניתא תנא: אותו היום שהכניס ירבעם שני עגלי זהב אחד בבית אל ואחד בדרך נבנה צריף אחד, וזהו איטליאה של יון" (שבת דף נו ע"ב).

רומי בירת איטליה החריבה את בית המקדש השני. כדי להרוס את בית המקדש השני, היה צריך קודם להרוס את בית המקדש הראשון. אם כך, בניית הבית לבת פרעה והמרד של ירבעם, הם שהביאו את הפילוג והפירוד שגרמו לחורבן בתי המקדש. שוב למדנו את הלקח על חשיבות האחדות.

נקווה שבקרוב מאוד נקבל בשמחה את פני הנותרים החיים מהחטיפה הנוראה, שהיא פשע מלחמה מהסוג הנמוך ביותר. נביא את גופות הנרצחים לקבר ישראל. נזכור ולא נשכח מי הם ארגוני הטרור השפלים שיש לחסלם, וכך נבטיח עתיד טוב יותר למדינת ישראל ולעולם כולו. נתפלל לנחמה משמים לכל משפחות הנופלים ונאחל רפואה שלמה לכל הפצועים.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעִילּוֹי זְשַׁמַּת

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכנוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כי בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתור שמש י"ז בסיון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	בלהה בת ישראל מרמורש א' מנחם אב תשפ"א	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיון תשפ"ג	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 2 Bruriya St., Jerusalem

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

במסכת פסחים (דף ק ע"א) מובאת מחלוקת בין רבי יהודה ורבי יוסי מה אמורים לעשות אם נכנסת השבת באמצע סעודה. רבי יהודה אומר שיש להפסיק את הסעודה כליל, ורבי יוסי אומר שיכול להמשיך בסעודה כרגיל. הגמרא ממשיכה ומספרת שרבן שמעון בן גמליאל סעד בפני שני גדולי עולם הללו, רבי יהודה ורבי יוסי, בדיוק במצב כזה, בצהרי יום הששי עם כניסת השבת. הציע רבן שמעון בן גמליאל שיעצרו את הסעודה בכדי לחוש לשיטת רבי יהודה. רבי יוסי הגיב: ממתית אתה מעדיף את שיטת רבי יהודה על פני שיטתי? הגם לכבוש את המלכה עמי בבית? לכאורה הסיפור תמוה, משתי בחינות: ראשית, ממתית גדולי ישראל יושבים וסועדים ביום ששי בצהריים עד כניסת השבת? שנית, ההתבטאות של רבי יוסי נשמעת חריגה ביותר. בצעירותי אבי מורי הציע (ולאחר מכן מצאתי באחרונים נוספים) שישבו חכמי ישראל בסעודת פורים שחל בערב שבת. באופן זה מובן מדוע ישבו גדולי ישראל בסעודה ביום ששי: מדובר בסעודת חובה. יתכן וחובת "לבסומי בפורי"א" השפיעה על אופי הדיבור. וכמובן שדברי רבי יוסי נלקחו ישירות ממגילת אסתר.

כאשר פורים יוצא בפרזות ביום ששי, עולה השאלה מתי הזמן הנכון לקיים את סעודת הפורים. אפשרות אחת היא לסעוד בבוקר, מה שיאפשר להתכונן לשבת אחרי הסעודה. וכך מציע הרמ"א בשם מנהגי טירנא (אורח חיים סימן תרצה סעיף ב).

אך מהסוגיה לעיל עולה שיש אפשרות אחרת שחכמי ישראל נהגו בה: לקיים את הסעודה בצהרי היום, כרגיל, ולהיכנס לשבת דווקא מתוכה. המאירי (כתובות דף ז ע"ב) מספר שכך נהגו הוא ואבותיו. יתכן שאדרבה, חכמי ישראל דווקא ראו מעלה להיכנס לשבת מתוך התרוממות הנפש שבסעודת הפורים. עלינו לברר כיצד יש לקיים את הסעודה באופן חריג זה.

ראשית נגדיר את זמן הסעודה:

לפי המנהגים שהביא הרמ"א לעיל, יש לסעוד בבוקר. ערוך השלחן (סימן רמט ז) אומר שהכוונה היא להתחיל לפני חצות. אך המהרי"ל פוסק שכל עוד מתחיל לפני שעה עשירית (כלומר, שתיים זמניות לפני השקיעה. בפורים השנה זה יוצא בערך בשעה 15:10, כדאי לבדוק את הלוחות במקומות השונים) מותר, שכן מאפשר זמן להפריד בין חלק הסעודה של פורים וחלק הסעודה של השבת. כמובן שאם לא הספיקו להתחיל את הסעודה בזמן, יתחילו בהקדם האפשרי.

בהגיע שעת הדלקת נרות השבת, הגיע הזמן לקבל שבת, ומאותה עת אסור לאכול ולשתות עד שיקדש. כך עולה מדברי שמואל שהובאו לעיל, וכך פסק השולחן ערוך (אורח חיים סימן רע"א סעיף ד). משעה זו יביא את הלחם משנה המיועד לשבת ויפרוס עליו את המפה בכדי שיוכל לקדש. עדיף לא לקדש עד צאת הכוכבים. אם כך, נוצרת יותר מחצי שעה בה אין אכילה ושתייה. בשעה זו יש לקבל שבת. כדאי ומומלץ לקבל את השבת בשעה זו באמירת קבלת שבת מושקעת וחגיגית. מותר גם להתפלל ערבית בזמן זה. אך אם אין מניין במקום, עדיף לקבוע שעה מיועדת מראש לתפילת ערבית במניין מאוחר יותר, ולא לצאת מהמקום בין סעודת הפורים וסעודת השבת. (מבחינה עקרונית ניתן לקבל שבת החל מפלג המנחה באיזו שעה שרוצים. אך בדרך כלל אנשים מעדיפים להמשיך בסעודת הפורים ולקבל שבת ולהימנע ממלאכה רק בסמוך לשקיעה, עת בה חיבים לקבל שבת).

האם יש לברך על היין והפת? נברר את שיטות הראשונים ולאחר מכן נבאר הלכה למעשה. רבנו ירוחם פוסק שאכן יש לברך 'בורא פרי הגפן' וכן ברכת 'המוציא'.

אך מהירושלמי (ברכות פרק א הלכה ה) משמע שאין חובה לברך את ברכת 'הגפן'. למרות זאת, הרי"ף פוסק שיש לברך 'המוציא'.

בעל המאור תמה על כך מאוד: ברכת 'המוציא', משמעה תחילת סעודה חדשה. כיצד יתכן שמתחיל סעודה חדשה אם עדיין לא בירך ברכת המזון על הסעודה שהוא נמצא בה?

רבינו יונה משיב לבעל המאור: אדם שהחליט שהוא מפסיק לאכול, ונמלך והחליט להמשיך לאכול, נדרש לברך 'המוציא' שנית, למרות שהוא טרם בירך ברכת המזון. הוא הדין כאן, שסעודתו נפסקה אבל מבקש להמשיך לסעוד עכשיו. הרא"ש מחדד: אם כוונתו שאיסור האכילה מחייב ברכת 'המוציא' חדשה, הייתה חובה לברך גם 'בורא פרי הגפן', שהרי גם אסור לשתות עד שיקדש על היין. לכן הוא מסביר שהכוונה שונה: חובת הקידוש אוסרת את האכילה והשתייה. הקידוש מתיר את השתייה, ולכן אין בברכה זו הפסק ביחס לשתייה. אך ביחס לאכילה ברכת הקידוש נחשבת הפסק ועיסוק בדברים אחרים שאינם מאפשרים אכילה. לכן אכילה זו נחשבת אכילה חדשה, ויש לברך עליה 'המוציא' מחדש. בלשון הרמב"ם לא הזכיר את ברכת היין או הפת, ומפשטות דבריו משמע שפוסק שאין לברך, לא 'בורא פרי הגפן' ולא 'המוציא'. המשנה ברורה (סימן רע"א ס"ק יח) אומר שמכיוון שספק ברכות להקל, נכון לא לברך קידוש או 'המוציא'.

הרחבה נוספת על הדברים ניתן לקבל [בתשובת במראה הבזק](#).

המשמעות המעשית של דברינו, בקצרה:

- נכון להתחיל את סעודת פורים לפני תחילת שעה עשירית (בערך 15:10). מי שלא התחיל בשעה זו יתחיל בהקדם האפשרי.
- בשעת הדלקת נרות יש להפסיק את הסעודה, להביא לחם משנה ולכסות את הלחמים שעל השלחן, ולהדליק נרות שבת.
- יאמרו את קבלת השבת עד צאת הכוכבים. (מותר גם להתפלל ערבית אם יש מניין באותו מקום).
- בצאת הכוכבים ימלא כוס יין, יאמר "ויכולו" ואת ברכת "אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו .... מקדש השבת", ללא ברכת "הגפן".

- ייקח את לחם המשנה שהיה מכוסה בכל העת, יכריז שזהו לחם משנה ללא ברכת המוציא, יבצע ויחלק לסועדים. מן הראוי לאכול כביצה, ולכל הפחות כזית, מן הפת בכדי לקיים את מצוות סעודת השבת.
- ימשיכו בסעודה עד שיברכו ברכת המזון (בה יזכירו גם 'על הניסים' וגם 'רצה').
- נכון לקבוע שעה ייעודית בה יתקבצו אנשים לתפילת ערבית בתום הסעודה.
- מי שלא הספיק לברך ברכת המזון לפני שעה זו רשאי לבקש מבני הבית שאינם הולכים לתפילה להישאר במקום הסעודה, ללכת ולהצטרף לתפילת הציבור ולאחר מכן לשוב ולברך ברכת המזון.

שנוכה לרומם את קדושת השבת על ידי שמחה אמיתית של פורים, שתביא שמחה וגאולה כבימי מרדכי ואסתר.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:				
שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	משה מרדכי בן זינה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	משה בן רחל חווה ראנלה בת פיילא
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	משה בן אסתר חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה	

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

המספד על משיח בן יוסף - ותחייתו

בספר זכריה (יב,ח-יד) יש נבואה על מספד שיהיה בעתיד:

"ביום ההוא יגן ד' בעד יושב ירושלים והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד, ובית דויד כאלהים כמלאך ד' לפניהם: והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים הבאים על ירושלים: ושפכתי על בית דויד ועל יושב ירושלים רוח חן ותחנינים והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד והמר עליו כהמר על הבכור: ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדד רמון בבקעת מגדון:

במסכת סוכה (דף נב,א) מובאת דעה שיספידו שם את 'משיח בן יוסף שנהרג'. לכאורה משמע שהוא אכן 'נהרג' ככתוב: "והביטו אלי את אשר דקרו". אולם בתרגום יונתן שם כתוב: "...ויבעון מן קדמי על די איטלטלו ויספדון עלוהי כמא דספדין על יחידא...". משמעות המילים "ויבעון מן קדמי על די איטלטלו" היא שהם יבקשו מאת ד' שירחם על אלו ש'היטלטלו' (=יצאו) ממקומם. לפי התרגום לא מדובר במישהו "אשר דקרו" ממש, אלא במישהו שלדעת המספידים יצא מן המקום שראוי לו, ומתפללים לדי' שהוא יחזור למקומו, וכל עוד שלא חזר לשם הם מספידים אותו כאילו 'נדקר' ו'מת'.

הספד על מישהו 'חי' שמספידים אותו כאילו הוא 'מת' מרומז גם בתורה, ואם נתעמק בפרשיית ההספד הוא נוכל להבין את כוונת תרגום יונתן. המאמר יתפרס על שלושה חלקים. בחלק א נדון במשמעות ההספד על אהרון, בחלק ב נדון במשמעות ההספד על משיח בן יוסף, ובחלק ג נדון באפשרות תחיית משיח בן יוסף.

חלק א: משמעות ההספד על אהרון

'קבורת' אהרון ובחירת שבט לוי לעוסקי התורה

בפרשת 'מסעי' מסופר על מות אהרון בשנת הארבעים ליציאת מצרים (במדבר לג, לח). מות אהרון מוזכר ביתר פרוט לפני כן בפרשת 'חוקת' (במדבר כ, כח-כט), ומסופר שם שכל בית ישראל ראו שאהרון מת ובכו אותו במשך שלשים יום. אך 'מיתת אהרון' מוזכרת באופן לא ברור גם בפרשת 'עקב'. משה מספר שם על חטא העגל, ושהוא התפלל לדי' שימחל לעם וגם לאהרון, ומספר בהמשך שדי' הסכים לתת לישראל לוחות שניים, ומוסיף לספר גם על מיתת וקבורת אהרון (דברים ז):

"... ואשם את הלחות בארון אשר עשיתי... ובני ישראל נסעו מבארת בני יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו

תחתיו: משם נסעו הגדגדה ומן הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים: בעת ההוא הבדיל ד' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ד' לעמד לפני ד' לשירתו ולברך בשמו עד היום הזה... ואנכי עמדתי בהר פימים הראשנים..."

אין זה מובן, מדוע סיפור המסעות וקבורת אהרון משולב בתוכחה על חטא העגל ובחירת הלויים שארעו בשנה הראשונה. ודברי המפרש הפשטן רבנו סעדיה גאון מחזקים את הקושי, וז"ל שם:

"ובני ישראל נסעו. וכאשר נעתר לתפילתי על אהרון, נשאר בחיים עד שנסעו בני ישראל".

דברי רס"ג חיזקו את סתירת הכתובים, משום שהוא מפרש שאהרון מת עוד לפני שהתחילו המסעות המפורסמים שכתובים בפרשת מסעי. וכן מרומז גם בשתי נוסחאות בפירוש ספורנו שם. רס"ג ידוע כמפרש פשטן, וגם פרושו של ספורנו הוא בדרך כלל בדרך הפשט. אך שניהם רומזים לנו שמישה משתמש בתוכחה שלו במילים במשמעות סמלית. משה מוכיח את ישראל, שבתקופה שהם שהו בהר סיני עד בניית המשכן, הם נסעו עם צאנם למקומות מים לחפש מרעה, ובעת המסעות האלו 'מת אהרון' ו'נקבר', והדבר נזקף לחובתם. ספורנו מזכיר שם ספור של רז"ל שקשור לכך, וכוונת דבריו היא לירושלמי וכדלקמן.

'קבורת' אהרון – ומלחמת הכנעני

הירושלמי (יומא פ"א ה"א) מספר שבסמוך למיתת אהרון הסתלקו ענני הכבוד ובאו הכנענים להילחם בישראל, ובני ישראל תכננו לחזור למצרים וברחו בתחילה עד 'מוֹסְרָה', ובני לוי מנעו את המשך החזרה למצרים ונלחמו בשאר השבטים והרגו מהם 'שמונה' משפחות, ושאר השבטים הרגו בבני לוי 'ארבע' משפחות. כולם הצטערו על ההרג הזה, והגיעו למסקנה שהוא נגרם משום שלא הספידו כראוי את אהרון. ואז הם 'הספידו' אותו במוֹסְרָה, והכתוב מחשיב זאת כאילו הוא מת שם ונקבר שם, למרות שהוא מת ונקבר בהר הָהָר.

ספור זה מעורר תמיהה רבה. אם בני לוי היו מסוגלים להילחם עם בני ישראל מדוע הם לא השתמשו בכוחם כדי להילחם באויב עצמו ולהציל את ישראל! וכיצד הצליחו הצדדים לדייק ולהרוג בדיוק 'שמונה משפחות' ו'ארבע משפחות'?

מטרת הספור הפלאי היא לקשור בין מאורעות שארעו בשתי תקופות שונות. אהרון אכן מת בהר הָהָר בשנת הארבעים, ואלעזר מילא את מקומו של אהרון בתור כהן גדול. אך זכויותיו ותפילותיו של אלעזר לא הועילו להטיל פחד בלב האויב ולכן בא האויב להילחם בישראל. גם זכויות עמל התורה של שבט לוי לא הועילו ליצור את הפחד הזה - 'נסתלקו ענני הכבוד ובקשו הכנענים להתגרות בס'. סיבת הדבר היא משום שבני ישראל לא ראו אז צורך אמיתי ב'תפקיד' הרוחני הקדוש של אלעזר הכהן הגדול, והם לא ראו צורך ב'תפקיד' התורני של שבט לוי עוסקי התורה.

ואמנם בזמן שבני ישראל שהו במדבר הם עסקו באימונים צבאיים, וכן מבואר בתשובת מר צמח גאון (אוצר המדרשים, אייזנשטיין, אלדד הדני עמוד 21): "וקודם ביאת אבותינו לארץ כנען הם נתעסקו במלחמות ושכחו המשנה שלקחו מפי (יהושע) [משה]". ואפשר היה להחשיב את המאמצים שהשקיעו שבטי ישראל באימונים הצבאיים ל'זכויות'. אלא שמצד שני 'אלעזר והתלמידים' לא ראו צורך אמיתי בתפקיד של 'אנשי מלחמה', וקטרוגו עליהם שהם שכחו את המשנה שלמדו מפי משה. אין אנו יודעים חשבונות של שמים, אך פעמים שקטרוג קל מצטרף שם להכרעת הדין. ובאותה השעה הקטרוג של בני ישראל על הזכויות של 'אלעזר' ושל 'התלמידים', וכן הקטרוג של 'אלעזר' ושל 'התלמידים' על הזכויות של 'אנשי המלחמה' מנעו את קבלת הזכויות השונות בשמים, ולכן הקב"ה לא השתמש אז בזכויות אלו כדי להפיל מורא על האויב. וה'קטרוג ההדדי' מרומז בביאת האויב ובהריגה ההדדית של 'שמונה' ושל 'ארבע', וכדלקמן.

'שמונה' ו'ארבע'

הכהן הגדול לובש בדרך כלל 'שמונה בגדים' המכונים 'בגדי זהב'. הכהן הגדול עובד ב'שמונה בגדים' רק בעבודות החיצוניות שאינן בקודש-הקדשים. אך כאשר הוא נכנס לשם אחת בשנה ביום הכפורים הוא צריך ללבוש 'בגדי לבן' המכונים גם 'ארבעה בגדים'.

המספר '**שמונה**' מיוחס לעבודות החיצוניות והמספר '**ארבעה**' מיוחס לעבודות הפנימיות.

כל אחד מעם ישראל סבור שהוא עושה את התפקיד הנצרך ביותר, והוא כביכול עושה את תפקידו של האיש החשוב ביותר (=הכהן הגדול), והוא סבור שכולם צריכים להיות כמוהו. בני לוי שעסקו ב'**תפקיד הפנימי**' של לימוד התורה, חשבו שרק הם מחוברים לחיים. הם התייחסו בבוז לשאר השבטים שעסקו ב'**תפקיד החיצוני**' של אימונים צבאיים, התפקיד שהמספר **שמונה** מסמל אותו. וזו משמעות הספור שהם 'הרגו' מ'ישראל' 'שמונה משפחות'.

מאידך, בני שאר השבטים שעסקו באימונים צבאיים חשו שהם עושים את התפקיד הנצרך ביותר, והם כביכול עושים את תפקידו של האיש החשוב ביותר (=הכהן הגדול). הם התייחסו בבוז לאלעזר והתלמידים משבט לוי שעסקו ב'**תפקיד הפנימי**' של לימוד התורה, התפקיד שהמספר **ארבע** מסמל אותו. וזו משמעות הספור שהם 'הרגו' משבט לוי 'ארבעה משפחות'. אלא שהקטרוגים ההדדיים הזיקו לכלל ישראל, ומנעו ('חיו') מהקב"ה להטיל מורא בלב האויב, והאויב בא להילחם בישראל.

המספר המאוחר על אהרון בשנת הארבעים

הירושלמי מרמז שבפרשת חקת מסופר בתחילה על ההספד שנעשה לאהרון בהר ההר ואחר כך על ביאת הכנעני להילחם בישראל, אולם אין זה סדר הזמנים. אלא שמתחילה בני ישראל ביזו לגמרי את התפקיד של אהרון והתפקיד של הלויים (=לומדי התורה), ולא ראו צורך להספיד את אהרון שמת בשנת הארבעים. והירושלמי מוסיף ומרמז שגם הלויים ביזו את התפקיד של ישראל (=לוחמים). הביזוי ההדדי הביא לקטרוג בשמים, והסתלקו ענני הכבוד שהטילו פחד והרתעה על האויב, ולכן הכנעני התעורר לבוא ולהילחם בישראל.

כשבני ישראל ראו למה גרמה 'ההריגה הסמלית ההדדית' הם התחרטו. ואמנם כדי לנצח את האויב, היה ראוי שכל קבוצה תראה 'חיים' גם בתפקיד שממלאים חברי הקבוצה השניה. אלא שמהפך מחשבתו זה היה קשה להם באותו זמן, ולכן הם נקטו בפתרון ביניים. הם התייחסו ל'תפקיד' שממלאים חברי הקבוצה השניה בתור תפקיד 'הכרחי', אלא שביחס לתפקיד 'החי' שלהם הרי שהתפקיד של חברי הקבוצה השניה נחשב לימת מכובד. ויש להתייחס אל חברי הקבוצה הנגדית באופן 'מכובד' ו'להספיד' אותם בתור 'קבורים בחייהם בתפקיד שלהם'.

ולפיכך, בני ישראל אנשי המלחמה קיבלו על עצמם לראות את אהרון הכהן הגדול כמי שהיה 'קבור בחייו' בתפקיד מכובד, ולהתייחס בהתאם גם ל'אלעזר' בנו שנכנס לתפקיד זה. ואחר שהם 'כיבדו' ו'הספידו' 'תפקיד' זה, הקב"ה קיבל את תפילותיו וזכויותיו של אלעזר. וזו המשמעות הפנימית של המעשה ש"הלכו וקשרו לו הספד וגמלו לצדיק חסד". ורק לאחר שבני ישראל 'כיבדו' את 'תפקיד' הזה הם הצליחו לנצח במלחמתם את הכנעני. והתורה חסה על כבודם של ישראל, ולכן היא מקדימה ומספרת על ההספד שספדו בני ישראל את אהרון, למרות שהם ספדו לו רק לאחר שהכנעני בא להילחם עימם. לא היתה זו הפעם הראשונה שהם חשו בוז כלפי התפקיד של אהרון, וכדלקמן.

מיתת אהרון במוסרה

הירושלמי מספר על בריחה מהר הָהָר למוֹסְרָה כדי לקשור בין שני הספורים השונים שבתורה על מות אהרון, וכדי לרמז שמה שארע בשנת הארבעים לאחר שאהרון מת ממש, ארע כבר בשנה הראשונה סמוך לאחר חטא העגל. בני ישראל נסעו אז בסמוך למקומות של 'מים יפים', והם החליטו אז שחיים מחוברים לארציות הם 'תפקיד' שיש בו 'חיים', והם התייחסו בבוז ל'תפקיד' של אהרון שכרוך בפרישות, והתייחסו למי שעתידי למלא תפקיד זה בתור 'הרוג'. והפרשן ספורנו מרמז לכך בכותבו: "ולא באו להתאוון על המיתה ולא להתאבל על הקבורה ולא חששו לכבד אלעזר שכהן תחתיו". ובאופן דומה הם התייחסו גם לתפקיד של 'התלמידים' (שבט לוי).

גם אז השפיע הקטרוג ההדדי וגרם לכך שהקב"ה לא קיבל את תפילותיו וזכויותיו של אהרון וכן זכויות 'התלמידים' שהם שבט לוי, ולכן כבר אז בסמוך לחטא העגל בא האויב ורצה להילחם בישראל. וכבר אז נחרדו בני ישראל והחליטו לתקן את דרכם,

החליטו להתייחס לתפקיד של אהרון בתור תפקיד של 'מת מכובד'. ושיש לכבד אותו על כך שהוא מוכן להיות 'קבור בחייו' בתפקיד זה, וכן לכבד את 'אלעזר' בנו שעתיד בבוא העת להיות 'קבור חיים' בתפקיד זה. וכבר אז החליטו שכדאי לכבד גם את 'התלמידים' (שבת לוי), ואז נבחר שבת לוי לתפקיד זה באופן קבוע. ולפירוש זה שאליו מרמז הירושלמי מרמזים גם רס"ג וספורנו שם.

אמנם אחר כך כשנבנה המשכן ובני ישראל נסעו מהר חורב למסעותיהם, במשך הזמן הם חזרו וזלזלו בתפקיד הרוחני של אהרון ושל הלויים, ולאחר מות אהרון בשנת הארבעים הם לא התעוררו מעצמם להספיד אותו. ולכן בשנת הארבעים חזר הכנעני להילחם בישראל, ושוב נאלצו ישראל לתקן את יחסם לתפקיד הזה, ולהספיד את מי שמוכן להיות 'קבור חיים' בתפקיד הזה. הבנת משמעות 'ההספד על אהרן' עוזרת להבין את משמעות 'ההספד על משיח בן יוסף', וכדלקמן.

המלחמה הכוללת על ירושלים

כדי להבין את משמעות 'המספד שבירושלים', צריך להעמיק בנבואה הקודמת שם בזכריה. זכריה מנבא על מלחמה עתידית שבה ילחמו הגויים נגד ירושלים, וגם אנשים מיהודה יצטרפו לגויים למלחמה על ירושלים. בליקוטי מוה"ר"ן (תורה כ) מובא **'שירושלים'** שמוזכרת בנבואות השונות מסמלת גם את **'לב העליון'** שמשם מתקבלים ביאורי ופירושי התורה: **"...ולב העליון שופך מימי הביאור ביותר... 'לב העליון' בבחי' (יחזקאל ה') 'זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה', והיא לב, בבחי' (ישעיה מ') דברו על לב ירושלים"**

מלחמת הגויים על ירושלים היא מלחמה על המעמד הרוחני המיוחד של עם ישראל בתור עם נבחר. גם כאשר רוב הגויים יאמינו בא-ל אחד, עדיין תהיה לעם ישראל מעלה על פני הגויים מפני שעם ישראל עוסק בביאור התורה שקשור ל'לב העליון' שקשור ל'ירושלים' של מעלה. וכאשר העמים שסובבים את ארץ ישראל רוצים להלחם ביהודים ששבו לארצם, מלחמתם היא בעצם על המעמד הרוחני העליון של עם ישראל.

בנבואת זכריה (יב,ב) נאמר: **"הנה אנכי שם את ירושלים סף רעל לכל העמים סביב וגם על יהודה יהיה במצור על ירושלים: "** זכריה מנבא שם, שבעתיד תחזור ותתחדש המחלוקת שהיתה במדבר בין שבת לוי לבין שאר השבטים. כאשר יחזרו ישראל לארצם מגלויותיהם השונות, יחלו להיווצר בעם ישראל שתי קבוצות מרכזיות. קבוצה אחת תיראה את עיקר מגמתה בהקמת ממלכה עצמאית מבחינה כלכלית והקמת צבא עצמאי, וקבוצה אחרת תיראה את עיקר מגמתה בעיסוק בתורה ובתפילה. החלוקה לקבוצות השונות לא תהיה אז על בסיס שבטי, ולכן מי שחבר בקבוצה אחת יכול להחליט שהוא עובר לקבוצה השנייה. כאשר העמים שסובבים את ארץ ישראל יבואו להילחם בעם ישראל, חברי הקבוצה שעוסקת במלחמות ירצו שחברי הקבוצה השנייה שעוסקת בתורה, יבטלו מתורתם ויתגייסו לצבא ויעזרו להם במלחמתם בגויים. לפי המחשבה הגויית רק חיילים רבים שאוחזים בנשק גשמי מביאים לנצחון, מחשבה שכזו משתלשלת מתחילה גם על היהודים שאוחזים בנשק הגשמי מחוץ לבית המדרש. והם דורשים מ'לומדי התורה' ('יושבי ירושלים של מעלה' = 'בני הישיבות') לסייע בידם, לעזוב את בית המדרש ('ירושלים') ולהצטרף אליהם למלחמה נגד הגויים אויבי ישראל. והדרישה זו מתוארת במילים: **"וגם על יהודה יהיה במצור על ירושלים"**.

ביטול הדרישה הכוללת להתגייסות לצבא

אמנם בהמשך הקב"ה פוקח את עיניהם הרוחניות של היהודים הלוחמים, והם רואים כיצד לימוד התורה של 'בני הישיבות' מסייע בידם במלחמה הגשמית נגד הגויים. ודבר זה מתואר בהמשך הנבואה: **"ביום ההוא נאם ד' אפה כל סוס בתמהון ורָכְבוּ בַשָּׁעוֹן וְעַל בֵּית יְהוָה אָפְקוּ אֶת עֵינָיו וְכָל סוֹס הָעַמִּים אָפְהוּ בְעֵנְרוֹן: וְאָמְרוּ אֵלָי יְהוָה בְּלָבָם אֲמָצָה לִי יִשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם בְּד' צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם: "** הגויים עדין יהיו 'עיוורים' מבחינה רוחנית, אך **"על בית יהודה אפקח את עיני"**, ו'בית יהודה' יבינו שההצלחות המופלאות שהם זוכים להם במלחמה מול הגויים מגיעות אליהם בזכות 'ישבתי ירושלים' ('בני הישיבות') שעוסקים כל היום בתורה ובתפילה. ההכרה הזו תביא להצלחות צבאיות גדולות עוד יותר, ויוסכם שיושבי ירושלים ('בני הישיבות') יכולים להישאר בתפקידם, וזו כוונת הכתוב הבא: **"ביום ההוא אשים את אלפי יהודה ככור אש בעצים וכלפידי אש בעמיר ואכלו על ימין ועל שמאל את כל העמים סביב וישבתי ירושלים עוד תחתי בירושלים: "** ומשמעות הנבואה - **"וישבתי ירושלים עוד תחתי בירושלים"** היא ביטול התביעה הכוללת ליציאה מבית המדרש ולהתגייסות לצבא. הלוחמים שבצבא יכבדו אז את המתמידים האמתיים ששוהים כל זמן ב'ישיבה ולומדים תורה.

אך צריך שגם המתמידים האמתיים שלומדים כל זמן ב'ישיבה יכבדו את מי שיצאו מן הישיבה לאחוז בכלי נשק גשמי ולהילחם באויבי ישראל. ודבר זה מרמז בהמשך נבואות זכריה בענין המספד שבירושלים, וכפי שיתבאר לקמן.

חלק ב: משמעות המספד על משיח בן יוסף

וְהָיָה הַנְּכֶסֶל בְּהֵם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדוֹד

כזכור, זכריה מנבא: **"וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֲבָקֶשׁ לְהִשְׁמִיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם: וְשִׁפְכְתִי עַל בֵּית דָּוִד וְעַל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם רוּחַ חַן וְתַחֲנוּנִים וְהַבִּיטוּ אֶלִי אֶת אֶשְׁרֵי דְקָרוֹ וְסִפְדוּ עָלָיו..."** וכאמור בתחילת המאמר, תרגום יונתן מפרש לנו שאין מדובר במישהו שנדקר ממש ומת, אלא במישהו שהיטלטל ויצא ממקומו. משמעות הדברים היא שיהיה מי שיצא מ'ירושלים' של מעלה ויצטרף אל הלוחמים ויאחז גם הוא בנשק גשמי כדי להילחם באויבי ישראל. 'יושבי ירושלים' יתייחסו אליו כאל 'נכשל', אך יתנחמו בכך שגם 'דויד' עצמו אחז בחרב גשמית כשנלחם באויבי ישראל, ולפיכך מי שיצא לאחוז בנשק גשמי הוא - צדיק 'כדויד'. אמנם אל עצמם הם יתייחסו כאל 'הממשיכים האמתיים' של מורשת דויד ('בית דויד'), משום שהם נלחמים באופן רוחני כמו מלאך, והכוח הרוחני שהם יוצרים הולך לפני הלוחמים. לפי השקפתם יציאה לתפקיד של 'לוחם' היא ירידת מדרגה ששקולה למיתה, ולכן הם מספידים אותו כאילו הוא 'מת'. הם מתייחסים לעצמם בתור חיילים של משיח מסוג א' ('משיח בן דויד'), ואל אלו שיצאו ואוחז בנשק גשמי בתור משיח מסוג ב', שמכונה בדברי חז"ל 'משיח בן יוסף'. לפי השקפתם זו, בעת שדויד נלחם בחרב גשמית הוא היה נחשב למשיח מסוג ב' - 'משיח בן יוסף'.

ב'מספד' הזה יש גם דבר חיובי, משום שניתן כבוד מינימאלי לתפקיד של משיח בן יוסף, שהרי משווים אותו ל'דויד' בתקופה שנלחם בחרב גשמית. 'מתן כבוד' באמצעות 'הספד' על מי שנטל על עצמו את 'התפקיד הלא מועדף', הוא בעצם לימוד זכות על התפקיד הזה. וכאשר מלמדים זכות על אלו שנטלו על עצמם את 'התפקיד הלא מועדף', הדבר מסייע לניצחון במלחמות ישראל, וזו כוונת הכתוב המקדים: **"וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֲבָקֶשׁ לְהִשְׁמִיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם"** כאמור לעיל, יסוד זה ש'מספד' על 'התפקיד של האחר' מסייע לניצחון במלחמות ישראל מרמז בתורה בענין 'קבורת אהרן', וכמרמזו בירושלמי ובפירושי רס"ג וספורנו. שם 'הספידו' השבטים הלוחמים את 'התפקיד של אהרון' שהוא תפקיד 'העמל

בתורה. וזכריה מנבא שלעתיד לבוא יספידו 'עמלי התורה' את התפקיד של 'הלוחם בנשק גשמי', שהוא התפקיד של 'משיח בן יוסף'.

המשפחות שסופדות את 'משיח בן יוסף'

כפי שנתבאר, בנבואת זכריה מרומז שבזמן הגאולה תהיה מחלוקת מיהו הממשיך האמיתי של מורשת דויד המלך, האם הלוחם בנשק גשמי כפי שנלחם דויד המלך בעצמו רוב ימיו. או מי שעמל בתורה ובתפילה ועוזר בכך להצלחת המלחמה וכפי שעשה דויד המלך בסוף ימיו, וכמו שמצאנו במרד אבשלום: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל הָעָם יָצָא אִצָּא גַם אֲנִי עִמָּכֶם: וַיֹּאמְרוּ הָעָם לֹא תֵצֵא... וְעַתָּה טוֹב כִּי תִהְיֶה לָנוּ מַעֲרִיר לְעֹזֵר: " (שמואל ב יח, ב-ג). מחלוקת זו מי הוא הממשיך האמיתי מרומזת בהמשך תיאור ההספד (זכריה יב, יא-יד):

"בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַל הַמִּסְפָּד בִּירוּשָׁלַם כְּמִסְפַּד הַדָּד רִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדוֹן; וְסִפְדָה הָאָרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד מִשְׁפָּחַת בֵּית דָּוִד לְבָד וְנִשְׂיָהִם לְבָד מִשְׁפָּחַת בֵּית נֶתָן לְבָד וְנִשְׂיָהִם לְבָד: מִשְׁפָּחַת בֵּית לֹוִי לְבָד וְנִשְׂיָהִם לְבָד מִשְׁפָּחַת הַשְּׁמַעִי לְבָד וְנִשְׂיָהִם לְבָד: כֹּל הַמִּשְׁפָּחוֹת הַנִּשְׂאָרוֹת מִשְׁפָּחַת מִשְׁפָּחַת לְבָד וְנִשְׂיָהִם לְבָד:"

תרגום יונתן ורש"י ביארו שהמספד יהיה גדול כמו המספד שהיה על אחאב (מלך ישראל) שנהרג ע"י הדרמון (מלך ארם), וכמו המספד שהיה על יאשיהו מלך יהודה שנהרג בבקעת מגידו (ע"י פרעה מלך מצרים). המספדים על המלכים האלו נעשו בשלב מאוחר לאחר מותם בכשלון צבאי, והמשותף להספד על אחאב הרשע ולהספד על יאשיהו הצדיק שבשני ההספדים הספידו את אובדן ההרתעה הצבאית שסיפקו המלכים האלו. ה'מספד' שנעשה ב'ירושלים' (של מעלה) על 'משיח בן יוסף', קשור גם הוא למלחמות באויבי ישראל, אך מטרתו שונה. זהו מספד מקדים, שמשמעותו 'מתן כבוד מינימאלי לתפקיד של 'משיח בן יוסף', והיינו למי שיצא מ'ירושלים' של מעלה לאחוז בנשק גשמי ולהילחם בו באויבי ישראל. מתן כבוד זה שהוא 'לימוד זכות בדיעבד', מועיל לכך שדי' יכיר במעשיו בתור זכויות, וממילא הוא יצליח במלחמתו הגשמית ויציל את עם ישראל. בצד של ה'מספידים' שנמצאים ב'ירושלים' (של מעלה) נמצאת 'משפחת בית לוי', שהרי הלויים נבחרו להיות עוסקי התורה עוד במדבר. כמו כן נמצאת שם 'משפחת בית דויד', שם זה הוא כינוי לעוסקי תורה ותפילה משאר השבטים, שלפי השקפת 'יושבי ירושלים' הם הממשיכים האמיתיים של מורשת דויד, שבסוף ימיו נלחם באופן רוחני בלבד. המחלוקת העתידית מי הוא הממשיך האמיתי של 'מורשת דויד', מזכירה את המסופר בספר מלכים על המחלוקת שהיתה בסוף ימי דויד מי הוא 'הממשיך האמיתי' של דויד האם בנו אדוניה או בנו שלמה. נתן הנביא הוא זה שקבע ששלמה הוא 'הממשיך האמיתי' ופעל להמלכתו, ולכן 'משפחת בית נתן' מוזכרת בנבואת זכריה בין אלו שיקבעו לעתיד לבוא ש'הממשיך האמיתי' של מורשת דויד הוא מי שעוסק בתורה בלבד. כמו כן מסופר בספר מלכים שגם שמעי (בן גרא) לא תמך באדוניה. אמנם, ברוח צוואת דויד, גזר שלמה המלך על שמעי שלא לצאת מירושלים, ושם יצא ממנה הוא ימות. ולבסוף בגלל תאוות ממון זלזל שמעי באזהרת שלמה ויצא מירושלים, ושלמה המיתו. לפי מסורת חז"ל (סנהדרין דף לו, א) שמעי היה בזמנו גדול הדור בתורה, ואם כן ודאי שהיה מוטל עליו שלא להתפתות לתאוות ממון ושלא לצאת מירושלים של מעלה. ולכן גם 'משפחת השמע' שחוו על בשרם שהיציאה מירושלים ממתה, מוזכרת במפורש בין אלו שימספידים את מי 'שיוצא מירושלים של מעלה'. ואמנם במדבר רק 'משפחת בית לוי' הספידו את מי שבחר ב'תפקיד אוחז בחרב גשמי'. אך לעתיד לבוא יצטרפו ל'משפחת לוי' כאלו שיגדירו עצמם כ'משפחת נתן' וכ'משפחת שמעי', והם יחשיבו עצמם כממשיכי 'מורשת בית דויד'. והם 'יספידו' את מי שיצא מירושלים של מעלה ובחר להיות 'קבור חיים' בתפקיד 'אוחז בחרב'. ואמנם כאמור, למרות שהוא נחשב בעיניהם לכשלון ('הנְכָשֶׁל'), הם יתנחמו בכך שגם דויד היה בתחילת דרכו 'אוחז בחרב'. – "וְהָיָה הַנְּכָשֶׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִד".

חלק ג: אפשרות תחיית משיח בן יוסף

התעמקות ברמזי רס"ג

לעיל התבאר שרס"ג וספורנו והירושלמי מרמזים לנו, שסיפור מיתת אהרן במוסרה וקבורתו שם, אינו כפשוטו, אלא הם רמז שבני ישראל ('הלוחמים') קיבלו על עצמם להתייחס לתפקיד של לומדי התורה בכבוד מינימאלי, ולכבד את מי שהסכים להיות 'קבור חיים' בתפקיד 'לומדי התורה', כמו אהרן וכמו שבט לוי. כאשר נשוב ונתעמק בדברי רס"ג. נראה שזהו מצב ביניים שאינו אידיאלי, וז"ל רס"ג שם: " וַיִּבְנֶי יִשְׂרָאֵל נְסָעוּ - וכאשר נעתר לתפילתי על אהרון, נשאר בחיים עד שנסעו בני ישראל". רס"ג מרמז שמה רבינו התפלל שבני ישראל ('השבטים הלוחמים') יתייחסו ל'תפקיד של אהרון' בתור 'תפקיד חי', כמו שהם מחשיבים את התפקיד שלהם עצמם בתור 'תפקיד חי'. ותפילת משה הועילה אז רק 'מחצה', והם הסכימו להפסיק להתייחס לתפקיד הזה באופן בזוי, והסכימו לתת לו כבוד מינימאלי וילהספיד את אהרון. כלומר לתת לו כבוד מינימאלי על כך שהוא מוכן להיות 'קבור חיים' בתפקיד הרוחני שלו.

מן הסתם משה רבנו הרועה הנאמן, ממשך גם כעת להתפלל בשמים ששני הצדדים יראו כל אחד בתפקיד של השני 'תפקיד חי'. ובכלל זה שגם לומדי התורה ('יושב ירושלים' של מעלה) יפסיקו להספיד את 'משיח בן יוסף', ויתחילו להתייחס לתפקיד של 'האוחז בנשק גשמי' בתור 'תפקיד חי'. ובעצם כל אחד מישראל יכול להצטרף למשה רבנו בתפילה שכזו. ובתפילת 'בונה ירושלים' בעת שהוא מתפלל שדי' יכונן את כסא דוד בתוך ירושלים, הוא יוסיף ויכוון שדי' יכונן את כסא 'בני בית המדרש' ('בית דויד') בתוך ירושלים של מעלה, ויחד עם זאת הוא יוסיף ויכוון שימשיח בן יוסף יחיה.

זכריה הנביא רמז שבעת הגאולה יהיו כאלו מבני בית המדרש שיתייחסו אל מי שיצא לאחוז בחרב גשמית בתור 'מת בזוי' שמצווה לבזותו. ואולי התפילה שימשיח בן יוסף יחיה תועיל לגביהם 'מחצה', והם יתחילו לכבד אותו על כך שלקח על עצמו 'תפקיד הכרחי', שהם אינם רוצים למלא אותו, והוא אמנם כשלון בעיניהם ('הנְכָשֶׁל') – אך הוא כמו דויד. ואילו אותם מביניהם שכבר מכבדים ו'מספידים' אותו על שהוא 'נְכָשֶׁל' כמו דויד, תועיל לגביהם התפילה באופן מלא, והם יתייחסו אליו כאל מי שעוסק בתפקיד 'חי' כמו התפקיד שלהם. מציאות עתידית שכזו מתוארת בהמשך נבואת זכריה.

'מצילות הסוס' והכהן הגדול

לקראת סיום נבואת זכריה (יד, כ) נאמר: "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל מִצְלוֹת הַסּוּס קִדְשׁ לַה'...". המשמעות הפשוטה של 'מצילות הסוס' היא פעמונים המצלצלים ומשמיעים רעש בעת תנועת הסוס. פעמונים שכאלו קשטו בדרך כלל את סוסי העשירים ונועדו להסב את תשומת לב האנשים לעושרו של האדם. אולם פעמונים שכאלו היו מקשטים גם סוסי מלחמה, שגם הם היו מקושטים ככתוב: "לְקִסְתֵי בְּרָכְבִי פְרָעָה דְמִיתֵיךְ רַעֲיָתִי: נְאוּו לְחַיִּיךְ בְּתַרְסֵיךְ בְּחַרוּזֵיךְ: " (שיר השירים א, ט-י). המובן החיצוני של דברי זכריה הוא שעל 'מצילות הסוס' תהיינה חקוקות המילים "קִדְשׁ לַד' ". ברור שאין להבין זאת כפשוטו, ויש להבין את דברי זכריה לאור האמור בירושלמי על המלחמה הפנימית שקדמה ל'הספד על אהרון'. בעקבות המלחמה שנגרמה

מהקטרוג ההדדי, קבלו על עצמם השבטים הלוחמים להתייחס בכבוד מינימאלי לאהרון שהסכים להיות בתפקיד 'הכהן הגדול' שנושא על מצחו את ציץ הזהב שעליו חקוקות המילים "קִדְשׁ לַד' ", וזו משמעות 'ההספד' שעשו לו. אך לעתיד לבוא כאשר תתקבלנה התפילות של משה רבנו (ושל אלו שמצטרפים לתפילותיו), יזכו חברי קבוצת 'יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם' להארה רוחנית גבוהה, והם יכבדו את אלו שהסכימו להיות בתפקיד 'הלוחמים' (=משיח בן יוסף) ויטייחסו אליהם בתור 'איש חי'. יש צדיקים שרואים בעיניהם הרוחניות אותיות שם הוי"ה על דברים שנעשו לשם מצווה², ולעתיד לבוא הם יזכו לראות את אותיות המילים "קִדְשׁ לַד' " מופיעות באופן רוחני על 'מַצְלוֹת הַסּוּס' שעליהם רוכבים הלוחמים. והם יטייחסו אליהם בכבוד מלא כפי שהם מתייחסים לכהן הגדול שנושא את הציץ שעליו חקוקות המילים "קִדְשׁ לַד' ".

ואמנם בגאולה העתידה לא ישתמשו עוד בסוסים למלחמה, אלא בכלי נשק מודרניים כמו טנקים וכדו', אך כאשר תתקבלנה התפילות של משה רבנו ושל אלו שמצטרפים לתפילותיו ומתפללים ש'משיח בן יוסף' לא ימות, יזכו חברי קבוצת 'יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם' להארה רוחנית גבוהה, והם יראו את המילים "קִדְשׁ לַד' " מרחפות על כלי הנשק שישתמשו בהם הלוחמים באותה העת. ויתכן שבעת הגאולה יגיעו כולם להבנה שנראה שהגיע אליה הרמב"ם, וכדלקמן.

שיטת הרמב"ם בענין מלך המשיח

כאמור לעיל, הנביא זכריה מרמז למתח שיהיה בתחילה בין שתי המחנות שבעם ישראל, ואת השלום והכבוד ההדדי שיהיו בינם בעתיד. והוא מתאר את מחשבתם של בני בית המדרש כאילו הם הממשיכים האמיתיים של מורשת דויד המלך, כאשר הם מכניס את עצמם 'בית דויד' ו'יושב ירושלים'. אולם אין זה בהכרח שזו ההשקפה הסופית שתהיה בעת הגאולה, ויתכן שדווקא זה שיצא מבית המדרש לאחוז גם בחרב גשמית, והוא משלב בין הלחימה הגשמית באויבי ישראל לבין העיסוק בתורה, הוא הממשיך האמיתי של מורשת דויד המלך, למרות כל כנויי הגנאי וה'הספדים' שהוא עתיד לספוג מתחילה בעת הגאולה העתידה. ונראה שהבנה שכזו מרומזת בסוגיה במסכת סנהדרין (דף צח, ב) שדנה בשאלה מה שמו של המשיח, וז"ל כשהיא מתורגמת ומבוארת: "מה שמו (של המשיח)? בני הישיבה של רבי שילא אמרו: שמו של רבי שילא – שנאמר 'עוד כי יבא שילה' (בראשית מט, ט). בני הישיבה של רבי ינאי אמרו: ינון שמו – שנאמר 'יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו' (תהלים עב, ז). בני הישיבה של רבי חנינה אמרו: חנינה שמו – שנאמר 'אשר לא אתן לכם חנינה' (ירמיהו טז, ג). ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו – שנאמר 'כי רחק ממני מנחם משיב נפשי' (איכה א, טז). וחכמים אומרים: 'חיוורא דבי רבי' ('המצורע של הישיבה') שמו – שנאמר 'אֶבֶן חֲלִינּוּ הוּא נִשָּׂא וּמִכָּאֲבִינוּ סָבְלָם וְאֶנְחָנוּ חֲשִׁבְנָהּ נְגִיעַ מִבְּהַּ אֱלוֹקִים וּמַעֲנָה' (ישעיהו נג, ד)".

מפשטות הסוגיה משמע שכל אחת מהישיבות היתה בטוחה שראש הישיבה שלה הוא מלך-המשיח שעליו דברו נביאי ישראל, אלא שהדבר קשה. עצם המחלוקת שבין הישיבות, מראה שלא היה לראש הישיבה כוח וסמכות להכניס את הישיבות האחרות תחת מרותו; וודאי שלא את כל עם ישראל. וחוסר הסמכות שמשתקף מהתיאור הזה אינו עומד בקנה אחד עם כוח הכפייה שהוא אחד ממאפייני מלך-המשיח כפי שהוא מתואר ברמב"ם (וראו להלן). ומתבקש שעומק השאלה היא בעצם מה מאפיין את המשיח, וכיצד הוא יתגלה ומתגלה בעולם. וזאת מתוך מטרה להידמות לו ולסייע בידו לפעולות שהוא צריך לבצע בעולם. וראו גם בפרשנים ל"מה שמו" שבספר שמות (ג, יג).

תלמידי הישיבה של רבי שילא היו בטוחים שלימוד התורה הוא התפקיד שמצריך את מסירות הנפש המרובה ביותר, וזו הדרך הטובה ביותר לקרב את התגלות המשיח. ובנוסף לכך הם היו בטוחים שהישיבה הטובה ביותר היא הישיבה שלהם; ולפיכך הישארותם במקומם בישיבה מהווה את מסירות הנפש הגדולה ביותר והיא שתביא את התגלות המשיח. וכן חשבו גם תלמידי הישיבה של רבי ינאי ביחס לישיבתם, וכן חשבו גם תלמידי שאר הישיבות. אולם בעל הסוגיה מביא כדעה מכריעה את דעת "חכמים", שלדעתם 'המצורע של הישיבה' הוא התפקיד שמצריך את מסירות הנפש הגדולה ביותר, והוא זה שיזרז את התגלות המשיח יותר משאר המשימות.

ה'מצורע של הישיבה' הוא זה שיצא מן הישיבה לאחוז בחרב גשמית והוא משלב בין העיסוק בתורה לבין הלחימה באויבי ישראל, שהרי הלחימה באויבי ישראל היא מלחמה שדי נלחם בה, וכפי שמצאנו בדברי שאול לדויד (שמואל א יח, יז): "אֲדָהּ הָיָה לִי לְבָן חֵיל וְהִלַּחֲמֹת מִלְחָמוֹת דָּי". המלחמות הן השיא מתוך כלל התפקידים הגשמיים של המשיח. ומי שיוצא לעסוק במלחמות ומשלב תוך כדי כך גם עיסוק בתורה, הוא זה שממשיך בדרך הדומה ביותר את דרכו של דויד המלך.

ואפשר שהרמב"ם הכריע כשיטה זו, ובתיאורו את מלך המשיח, הוא מתאר אותו בתור מי שמשלב בין העיסוק בתורה לבין העיסוק במלחמות, וז"ל הרמב"ם (הלכות מלכים יא, ד): "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ובעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח". הרמב"ם מתאר את מלך המשיח כמי שעוסק גם בתורה וגם במלחמות וכפי שהיה דויד המלך עצמו רוב ימיו.

¹ "...וַיָּתֵן הַנְּבִיא וְשִׁמְעִי וְרַעֲיָ וְהַגְּבֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם אֲדֹנָיָהוּ" (מלכים א א, ח).
² ראו בספר 'ר' אשר מפי תלמידיו" עמוד 355

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"
הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנוכחיים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Milan, Italy

מילאנו, איטליה

סיון תשנ"ג

כתיבת שם משפחתו של גר בכתובה

שאלה

האם מותר לכתוב בכתובת גר שם משפחתו, בין אם אביו מישראל בין אין אביו מישראל, בעיקר כשיש בעיר גרים אחרים ששם הפרטי בישראל כשמו (למשל: מרדכי חסאן בן אברהם אבינו)?

תשובה

מאחר שבכתובת הגר כותבים את שמו היהודי ואת עובדת היותו גר¹ (כגון "יעקב בן אברהם אבינו" או "יעקב בן אברהם הגר"), אפשר להוסיף את שם משפחתו, אף-על-פי שהיה זה שם משפחתו גם קודם גיורו². ואדרבא, מקובל בכל הכתובות לציין את שם משפחת החתן והכלה³.

¹ עיין שו"ת רדב"ז (ח"א סי' קפ) שיש לכתוב בכתובת גיורת שהיא גיורת, כדי שלא יכשל בה כהן. וכן כתוב ב"אגרות משה" (יו"ד ח"א סי' קנט) שיכתבו בכתובתה "גיורתא דא". וכמובן שהוא הדין לגבי כתובת גר (עיין "אוצר הפוסקים" כרך יח, הל' כתובות - נוסח הכתובה, עמ' 97, סעי' קז).

² בתוספתא גיטין פ"ו הל"ו - "גר ששינה שמו לשם הגויים, כשר. וכן אתה אומר בגיורת". ופירשו הרשב"א, הריטב"א ור"ת (תוד"ה והוא) בגיטין לד ע"ב, שבשעת כתיבת הגט כתב את השם שהיה לו בגיורתו, ולא כתב את שמו היהודי הנוכחי, ואף-על-פי-כן בדיעבד כשר. וכן כתב בטור (אה"ע סי' קכט, ונפסק בשו"ע אה"ע סי' קכט סעיף ו) - "גר שכתב שם גיורתו (בגט) - כשר, אפילו אם נשתקע ממנו" (כלומר אף-על-פי שכבר אין קורין אותו בשם גיורתו, אלא רק בשמו היהודי, מכל מקום בדיעבד כשר), הרי למרות שלכתחילה יש לכתוב את שמו היהודי, בדיעבד, אם כתבו את שמו הקודם - כשר. וכל שכן בנדון דידן, שנכתב שמו הפרטי היהודי והוזכר שהוא גר, דמותר לכתחילה להוסיף את שם המשפחה שהוא ממשיך להשתמש בו.

³ עיין בשו"ת "אגרות משה" (אבן העזר ח"א סי' קעח) שכתב, דאף-על-פי שבגיטין אין נוהגין לכתוב שמות משפחה, מכל מקום, בשאר השטרות ובכתובות רשאים לכותבן, ואף מעלה ועדיפות יש בזה, שעל-ידי זה יבדילו בין אנשים ששמותיהם הפרטיים שווים (והציע לכתוב: "חיים בן יעקב למשפחת גולדמן", ואם כתבו בכתובה "חיים בן יעקב גולדמן", אף על פי שאינו מדויק כל כך מן הלשון שזה שם משפחה, מכל מקום כשר, ואין צריך לכתוב כתובה אחרת, דניכר מן השם שהוא שם משפחה).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				